

tie van opgaven was als regel onmogelijk en hoe hoger men in de organisatie kwam, des te sterker werd vaak de neiging, aan te nemen dat men met de eigen groepering reeds de elf provincies bestreek, anders gezegd: dat men al klaar was om het straks bevrijde vaderland als het ware op een presenteerblaadje aan koningin Wilhelmina aan te bieden. Hier gingen dan jaloeziegevoelens mee gepaard jegens andere groepen die pretendeerden, even ver te zijn of spoedig even ver te komen. 'Het was een danig 'wild-west' op dit gebied, d.w.z. zoveel hoofden als er waren, zoveel groepen wilde men vormen', aldus een der eersten die op deze sector van de illegaliteit iets van coördinatie trachtte aan te brengen – vergeefs: 'Iedereen wilde eigenlijk de baas zijn.'¹

Als wij ons nu tot de voornaamste in '40 opgerichte paramilitaire organisaties beperken, willen wij beginnen met de Oranjewacht. Haar oorsprong ligt bij de Arnhemse burgerwacht waar in juni '40 een verzetskern gevormd werd door de meubelhandelaar Petrus Hoefsloot in samenwerking met de eigenaar van een drukkerij die overigens in de jaren '20 en '30 een overtuigd fascist geweest was. Men ging contacten zoeken met kaderleden van burgerwachten in andere plaatsen en toen men in september met verschillende honderden bijeen kwam, koos men 'de Oranjewacht' als naam van de organisatie. Als doel stelde men zich sabotage en spionage, voorts het hinderen van de Duitsers na een Engelse invasie (die nabij geacht werd), en 'bovendien was het de bedoeling', aldus een der leiders, 'om gedurende het vacuum dat er zou zijn vanaf het moment der Duitse aftocht tot de komst der regering hier te lande, het gezag in handen te nemen.'² Verscheidene bestuursleden van het na Anjerdag opgeheven Nationaal Jongeren Verbond sloten zich bij deze Oranjewacht aan; haar voornaamste organisator, een ijverige en toegewijde verzetsman, was twee jaar lid van de NSB geweest en was in mei '40 nog bij een van de *Waag*-groepen aangesloten.

Hoeveel 'leden' de Oranjewacht telde, valt niet aan te geven; in '40 varieerden de opgaven van tweeduizend tot zeventienduizend man. Illegaal actief waren, schijnt het, slechts weinigen van hen, maar door dezen werden inderdaad, onder meer in Arnhem en Leeuwarden, wapens bijeengebracht en werd soms spionage bedreven. Men slaagde er niet in, de gegevens naar Engeland weg te krijgen.

Eind oktober '40 kwam een van de leiders van de Oranjewacht met Bernard IJzerdraat in contact. IJzerdraat stelde toen een fusie voor. De namen en adressen van twee leiders der Oranjewacht met wie hij het gesprek wilde voortzetten, schreef hij in zijn zakboekje; dat zakboekje viel de Duit-

¹ Getuige J. de Geus, a.v., dl. IV c, p. 296. ² D. D. Vollgraff: Verslag van gesprek, 27 dec. 1946, met H. Coenradi, p. 2 (Doc II-602, a-4).